Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2310/2012, ECLI:CZ:NS:2013:30.CDO.2310.2012.1

Číslo: 60/2013

Právní věta:

V případě dosud neskončeného trestního řízení nemůže soud rozhodující v občanském soudním řízení zpravidla spravedlivě určit vhodnou formu nápravy podle § 31a odst. 2 zákona č. 82/1998 Sb., tj. buď samotné konstatování porušení práva, nebo finanční kompenzaci v penězích, neboť dosud není postaveno na jisto, zda poškozenému nebude jiná forma kompenzace poskytnuta v samotném trestním řízení. Zmírnění ukládaného trestu má přednost před finanční kompenzací, kterou lze uložit v řízení o náhradě škody (újmy).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 17.01.2013

Spisová značka: 30 Cdo 2310/2012

Číslo rozhodnutí: 60

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Odpovědnost státu za škodu, Průtahy v řízení, Zadostiučinění (satisfakce)

Předpisy: § 31 odst. 2 předpisu č. 82/1998Sb.
§ 31a odst. 2 předpisu č. 82/1998Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O b v o d n í s o u d pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 18. 8. 2011 uložil žalované povinnost zaplatit žalobci jako náhradu nemajetkové újmy za nepřiměřenou délku řízení částku 75 000 Kč (výrok I.), co do částky 46 500 Kč žalobu zamítl (výrok II.), a přiznal žalobci náhradu nákladů řízení (výrok III.).

M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 22. 2. 2012 potvrdil zamítavý výrok II. rozsudku soudu prvního stupně, změnil vyhovující výrok I. rozsudku soudu prvního stupně tak, že žaloba se i co do částky 75 000 Kč zamítá, a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Žalobce se domáhal odškodnění nemajetkové újmy ve výši 121 500 Kč za nepřiměřenou délku přípravného řízení vedeného pod sp. zn. 2 Zt 273/2003 a trestního řízení vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 2 T 451/2007 (dále jen „posuzované řízení“).

Odvolací soud vyšel ze skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně. Usnesením policie ze dne 14. 4. 2003 bylo zahájeno trestní stíhání žalobce pro trestný čin vydírání ve formě spolupachatelství, jež byl dne 7. 11. 2007 překvalifikován na trestný čin omezování osobní svobody. Během přípravného řízení, které trvalo do 28. 12. 2007, byla provedena řada úkonů směřujících k vyhledání důkazů a objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu. V roce 2003 byly vyhledávány důkazy, zadrženo a vyslechnuto 5 obviněných, sepsán úřední záznam o podaném vysvětlení poškozeného a uskutečněny další výslechy svědků. V následujících letech byli vyslýcháni další svědkové a žádáno o mezinárodní policejní spolupráci. Dne 28. 12. 2007 byla podána obžaloba k Obvodnímu soudu pro Prahu 2. Dne 19. 2. 2008 byl spis předložen Vrchnímu soudu v Praze k rozhodnutí o příslušnosti, který rozhodl dne 4. 3. 2008 o příslušnosti Obvodního soudu pro Prahu 2. Usnesení soudu prvního stupně ze dne 2. 5. 2008 o vrácení věci státní zástupkyni k došetření bylo na základě stížnosti státní zástupkyně zrušeno usnesením odvolacího soudu ze dne 20. 8. 2008. Ve věci proběhla dvě hlavní líčení dne 27. 11. 2008 a 22. 1. 2009, poté byla věc odročena na neurčito z důvodu výslechu svědka R. nacházejícího se v Itálii. V době rozhodování odvolacího soudu trvalo řízení bezmála 9 let a dosud neskončilo.

Odvolací soud se neztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, že posuzované řízení bylo nepřiměřeně dlouhé, ani s námitkou žalované, že žaloba byla uplatněna předčasně. Odvolací soud posoudil věc po skutkové stránce jako velmi složitou, jež si vyžádala provedení rozsáhlého vyšetřování z důvodu souvislosti s dalšími závažnými kauzami, opakovaně bylo také žádáno o právní pomoc do Itálie. Vyšetřovací úkony od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby i poté byly prováděny zcela plynule a bez průtahů, nejednalo se tedy o průtahy způsobené nečinností orgánů činných v trestním řízení. Podle náhledu odvolacího soudu hodnocení důkazů, respektive kvality jednotlivých úkonů prováděných v trestním řízení soudu v občanskoprávním řízení nepřísluší. Za situace, kdy v trestním řízení dosud nebylo pravomocně rozhodnuto, nemůže být v kompenzačním řízení samostatně právně posuzováno dodržení či porušení procesních trestněprávních pravidel. Odvolací soud tedy zhodnotil posuzované řízení jako probíhající v přiměřené délce. Odvolací soud rovněž neshledal dostatečně relevantní důvody svědčící pro odchýlení se od pravomocného posouzení délky řízení v obdobné věci vedené u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 11 C 40/2008.

Rozsudek odvolacího soudu napadl žalobce dovoláním z důvodu nesprávného právního posouzení věci. Dle dovolatele byly ve věci provedeny úkony, které nesplňují povahu rozsáhlého, úplného a rychlého vyšetřování. Příčinu neskončení celé věci spatřuje dovolatel nikoliv ve složitosti věci, ale v evidentním pochybení orgánů činných v trestním řízení, které nevyslechly poškozeného procesně použitelným způsobem a nepostupovaly v řízení s řádnou péčí, když nevzaly v potaz, že se jednalo o naprosto klíčového svědka, v té době nebyla Česká republika součástí Evropské unie, a poškozený se vyskytoval na adresách v ČR čistě formálně. Dovolatel poukázal na to, že průměrná délka trestního řízení pro trestný čin omezování osobní svobody činí 337 dní, tato tedy byla v případě žalobce překročena více než devítinásobně a jedná se o jednoznačný exces v průtazích v řízení, i přestože je brán v úvahu i mezinárodní prvek. Celková délka dosud neskončeného řízení činí více než devět let, přičemž žalobci hrozí trest odnětí svobody s horní hranicí osmi let. Délka řízení se tak dostává do zřejmého nepoměru s trestem, který hrozí. Dovolatel odkázal na judikaturu Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva a navrhl, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Žalovaná se k dovolání žalobce nevyjádřila.

N e j v y š š í s o u d zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění účinném od 1. 7. 2009 (viz čl. II., bod 12 zákona č. 7/2009 Sb. a čl. II. bod 7. zákona č. 404/2012 Sb.).

Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou a řádně zastoupenou podle § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud se proto zabýval přípustností dovolání.

Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

V rozsahu, v němž dovolání směřuje proti té části výroku rozsudku soudu odvolacího, jíž byl rozsudek soudu prvního stupně potvrzen, by dovolání samo o sobě přípustné nebylo, neboť dotčeným výrokem nebylo rozhodnuto o peněžitém plnění převyšujícím 50 000 Kč (§ 237 odst. 2 písm. a/ o. s. ř.). Dovolací soud nicméně přihlédl k tomu, že v obou částech výroku odvolacího soudu o věci samé bylo rozhodnuto o totožném nároku založeném na totožném skutkovém základu, a proto je na místě, aby jednotlivé části takto jen procesně rozděleného nároku v rozhodnutí dovolacího soudu sledovaly stejný právní osud, neboť se dovolatel nijak na štěpení nároku svojí dispozicí nepodílel (k tomu srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 117/04, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 37/2005, nález Ústavního soudu ze dne 13. 7. 2006, sp. zn. I. ÚS 85/04, část II., uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 136/2006, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 3. 2011, sp. zn. 30 Cdo 543/2009, dostupné na internetových stránkách Nejvyššího soudu www.nsoud.cz). I přípustnost dovolání tedy musí být zvažována jednotně. Jelikož odvolací soud materiálně posoudil práva a povinnosti účastníků, která byla předmětem tohoto řízení, jinak než soud prvního stupně, je dovolání přípustné podle § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Dovolací soud ze spisového materiálu neshledal, že by bylo řízení stiženou některou z vad uvedených v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř. nebo jinou vadou řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Dovolatel vyčítá nesprávné právní posouzení věci odvolacím soudem s tím, že délka dosud neskončeného trestního řízení je jednoznačně nepřiměřená, a že dosavadní průběh kompenzačního řízení nedosáhl náležitého preventivního účinku, který by pravděpodobně zamezil dalším flagrantním pochybením ze strany orgánů činných v trestním řízení.

Dovolací soud považuje za otázku zásadního právního významu, v jeho rozhodovací praxi dosud neřešenou, za jakých podmínek mohou obecné soudy rozhodující o žalobě na náhradu škody (újmy) v tzv. kompenzačním řízení poskytnout přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou délkou dosud neskončeného trestního řízení.

Nejvyšší soud ve Stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 13. 4. 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010, uveřejněném pod R 58/2011 (dále jen „Stanovisko“), formuloval dva závěry, které je třeba vykládat ve vzájemných souvislostech. Nejvyšší soud pod pátou právní větou uvedl, že přiměřené zadostiučinění lze přiznat i tehdy, jestliže řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu § 13 odst. 1, věty třetí, a § 22 odst. 1, věty třetí, zákona, nebylo doposud pravomocně skončeno (nejde-li o stav neskončeného vedlejšího řízení), je-li zjevné, že již jeho dosavadní délka je nepřiměřená, a k porušení práva tak došlo. Soud v kompenzačním řízení podle okolností případu k této okolnosti přihlédne při stanovení výše přiměřeného zadostiučinění, a to i v zájmu preventivního působení rozhodnutí o újmě na dosud neskončené řízení. Zároveň však Nejvyšší soud u třetí právní věty ve vztahu k možným způsobům odškodnění uvedl, že jiná forma náhrady může být přiznána zejména v trestním řízení, a to v podobě zmírnění ukládaného trestu. To je však možné jen za podmínky, že takové zmírnění je navázáno právě na porušení práva na přiměřenou

délku řízení. V rozsudku trestního soudu musí být výslovně uvedeno, že uložený trest je mírnější právě proto, že soud přihlédl k okolnosti nepřiměřeně dlouhého řízení, nebo to z něj musí alespoň nezpochybnitelně vyplývat. Musí z něj být též patrno, o jakou část byl trest zmírněn právě v důsledku přihlédnutí k nepřiměřené délce řízení. Podle Evropského soudu pro lidská práva musí být toto zmírnění měřitelné a výslovné a z rozsudku musí být patrno, k jakému konkrétnímu snížení trestu v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení soud přistoupil (k tomu srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2011, sp. zn. 30 Cdo 2640/2010, rozhodnutí Nejvyššího soudu v tomto rozsudku citovaná jsou dostupná na www.nsoud.cz.).

„Na rozdíl od jiných procesních práv, jejichž porušení lze napravit zpravidla zejména zmatečností a popřípadě opakováním řízení, jeho části nebo jednotlivého úkonu, porušení práva na přiměřeně rychlé řízení dodatečně napravit nelze. Lze zabránit, aby nedošlo k dalším průtahům, ale už jednou nastalý průtah odstranit nelze; lze pouze poskytnout za porušení práva náhradu nebo jinou kompenzaci, uvedení do původního stavu (restitutio in integrum) však možné není.“ (srov. Repík, B. K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené délky řízení. Bulletin advokacie, č. 6-7/2001). Prostředky nápravy porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě lze rozdělit na preventivní a kompenzační, přičemž Evropský soud pro lidská práva (dále též „ESLP“) dává státům v zásadě na výběr, které prostředky nápravy porušení práva zvolí. ESLP v rozsudku ze dne 26. 10. 2000, ve věci Kudła proti Polsku, formuloval několik základních principů interpretace čl. 13 Evropské úmluvy o lidských právech (dále též „Úmluva“) ve spojení s právem na projednání věci v přiměřené lhůtě, z nichž nejdůležitější je ten, podle kterého prostředky, které mají být ve vnitrostátním právu k dispozici, musejí být způsobilé buď zamezit vzniku, nebo pokračování tvrzeného porušení, anebo poskytnout dané osobě za každé již nastalé porušení vhodnou nápravu (§ 157 až 159 cit. rozsudku) (srov. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 718).

V platném českém právu jsou upraveny čtyři typy prostředků sloužících k nápravě porušení práva na přiměřenou délku řízení:

1. Ústavní stížnost slouží jako preventivní prostředek nápravy v případě nepřiměřeně dlouhého dosud neskončeného řízení, neboť Ústavní soud má pravomoc, kromě vyslovení porušení práva, zakázat příslušnému státnímu orgánu, aby pokračoval v porušování práva, a přikázat mu urychlit řízení (srov. § 82 odst. 3 písm. b/ zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu). Náprava se tu omezuje na morální satisfakci formou konstatování porušení práva a příkaz, aby bylo přijato opatření k urychlení řízení.

2. K ochraně proti nečinnosti v soudním řízení slouží stížnosti adresované orgánům státní správy soudů (srov. § 164 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů) a návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu (srov. § 174a zákona o soudech a soudních), které však nepředstavují další způsobilý preventivní prostředek nápravy, neboť účastník řízení nemá subjektivní právo na to, aby na státu vymohl výkon jeho kontrolní pravomoci. K ochraně proti nečinnosti správního orgánu slouží žádost podle § 80 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, a žaloba proti nečinnosti správního orgánu podle § 79 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní. Ten, proti němuž se vede trestní řízení, a poškozený se mohou domáhat odstranění průtahů v přípravném řízení podle § 157a zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

3. Žaloba na náhradu škody (újmy) podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále též „OdpŠk“) není účinným prostředkem nápravy, jde-li o urychlení ještě dosud neskončeného řízení, tzn. není preventivním prostředkem nápravy, ale ve vztahu k

poškozenému toliko prostředkem kompenzačním, jímž lze docílit konstatování porušení práva a přiznání odškodnění za utrpěnou újmu.

4. Tzv. alternativní způsob kompenzace formou zmírnění trestu uloženého v trestním řízení podle § 39 odst. 3 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

U dosud neskončeného řízení přichází do úvahy použití zejména preventivních prostředků nápravy uvedených pod body 1. a 2., neboť preventivní prostředky nápravy mají jednoznačně přednost před prostředky nápravy kompenzačními. „Má-li být již soudní systém zatěžován další agendou, ať je to tedy ta, jejímž účelem je porušení chráněného práva předcházet, nikoli pouze dodatečně napravovat jeho důsledky formou určité kompenzace utrpěné újmy." (srov. Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 s. 718). V případě trestního řízení však zpravidla obžalovaný nebude mít zvláštní zájem na tom řízení urychlovat, neboť naopak nepřiměřená délka řízení může být důvodem pro zmírnění uloženého trestu. Z hlediska možných kompenzačních prostředků nápravy, které lze použít v případě, že preventivní prostředky nápravy nejsou způsobilé přivodit nápravu závadného stavu, je třeba zvolit ten, který představuje pro poškozeného s ohledem na okolnosti případu odpovídající nápravu. Nevyužití preventivních prostředků však nelze klást poškozenému k tíži. Za situace dosud neskončeného trestního řízení má jednoznačně přednost kompenzační prostředek nápravy, který lze poskytnout přímo v trestním řízení zohledněním nepřiměřené délky trestního řízení při stanovení druhu a výměry trestu a který je tak zásadní a potud komplexní kompenzační formou, před kompenzačním prostředkem, kterým lze nahradit způsobenou újmu v režimu zákona č. 82/1998 Sb., ve kterém maximální možnou satisfakci představuje peněžní forma odškodnění.

Evropský soud pro lidská práva nikdy z článku 6 Úmluvy právo na zmírnění trestu, popř. zastavení trestního stíhání nevyvodil, a vzhledem k jeho oprávněním zřejmě ani vyvodit nemohl. Jedná se o nápravu porušení práva, která se opírá čistě o vnitrostátní právo aplikované vnitrostátními soudy, a z hlediska ESLP se jedná pouze o právní prostředek v rukou státu, který může být důvodem ztráty postavení poškozeného ve smyslu článku 34 Úmluvy a tím i ztráty legitimace k podání stížnosti k ESLP (srov. Repík, B. K otázce právního prostředku nápravy při překročení přiměřené délky řízení. Bulletin advokacie, č. 6-7/2001). Evropský soud pro lidská práva nicméně v rozsudku ze dne 15. 7. 1982, ve věci Eckle proti Německu, stížnost č. 8130/78, pod bodem 66 a 67 připustil, že přestože snížení trestu a zastavení trestního stíhání, o nichž bylo rozhodnuto z důvodu nepřiměřené délky řízení, v zásadě dotčenou osobu nezbavuje postavení poškozeného, může z tohoto pravidla existovat výjimka, jestliže vnitrostátní orgány uznaly, buď explicitně, nebo alespoň pokud jde o podstatu, a poté napravily porušení Úmluvy. V očích Soudu se jeví takovýto prostředek nápravy jako vhodný, neboť podle ustálené judikatury Spolkového soudního dvora musí trestní soudce při stanovení trestu přihlížet k eventuálního překročení „přiměřené lhůty" podle článku 6 odst. 1 Úmluvy.

Ústavní soud v nálezu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. I. ÚS 554/04, uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 67/2005, uvedl, že z mechanismu ochrany základních práv vytvořeného Úmluvou nelze bezprostředně vyvozovat způsob a meze ochrany základních práv ve vnitrostátním prostředí, neboť mechanismus ochrany základních lidských práv prostřednictvím řízení před Evropským soudem pro lidská práva je především subsidiární a dále je založen na principech mezinárodního práva veřejného. Z pravomocí Evropského soudu pro lidská práva nelze dovozovat způsob zajištění ochrany základního práva garantovaného Úmluvou ve vnitrostátním prostředí. Ochrana práva na přiměřenou délku řízení podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, resp. kompenzace jeho porušení, může být dosažena i prostředky, jež jsou vlastní trestnímu právu. Je proto povinností obecných soudů využít všech takových prostředků, které jim trestní právo poskytuje, k tomu, aby vedle práva na osobní svobodu bylo rovněž kompenzováno porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Vzhledem k odlišné povaze řízení před Evropským soudem pro lidská práva nelze z pohledu vnitrostátní praxe pokládat za zcela určující to, jak k tomuto možnému prostředku nápravy přistupuje ve své judikatuře ESLP, neboť se tak děje výhradně na základě jeho procesního postupu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2243/2011, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010, uveřejněný pod č. 52/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, ve znění opravného usnesení ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010, proti němuž směřující ústavní stížnost byla usnesením Ústavního soudu ze dne 21. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1070/2012, odmítnuta).

Ustanovení § 31a odst. 2, věta první, OdpŠk stanoví, že zadostiučinění se poskytne v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možno nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že peněžní forma odškodnění má vždy subsidiární povahu ve vztahu k jiným satisfakčním prostředkům nápravy, kterými jsou podle zákona č. 82/1998 Sb. konstatování porušení práva a jiná forma náhrady, kterou představuje například omluva nebo zmírnění uloženého trestu. Je zřejmé, že soudy rozhodující v občanském soudním řízení nemohou rozhodnout o zmírnění uloženého trestu a jsou v tomto ohledu odkázány na spolupráci soudů rozhodujících v trestním řízení.

Zákon č. 82/1998 Sb. ani trestní zákoník výslovně nestanoví, jaký je vzájemný vztah nároku na odškodnění újmy za nepřiměřenou délku trestního řízení, o němž rozhodují soudy v občanském soudním řízení, a nároku na zmírnění uloženého trestu v důsledku nepřiměřené délky trestního řízení uplatněného v trestním řízení. Nejvyšší soud zastává názor, že se jedná o jeden nárok, který vznikl na základě jedné škodné události (nepřiměřená délka řízení), jež se projevuje stejnou újmou poškozeného (nejistota ohledně výsledku řízení), a který lze odškodnit více v úvahu přicházejícími formami zadostiučinění jak v rámci civilního soudního řízení, tak v rámci řízení trestního, jejichž vzájemný vztah je dán zněním § 31a odst. 2 OdpŠk. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, sp. zn. 30 Cdo 2357/2010, uveřejněný pod č. 52/2012 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

V případě, že lze v rámci dosud neskončeného trestního řízení očekávat nahrazení nemajetkové újmy jinak, tj. např. zmírněním uloženého trestu, byť dosud nebylo rozhodnuto ani o vině poškozeného, má tato forma odškodnění přednost před finanční kompenzací, kterou lze uložit v řízení o náhradě škody (újmy). Ustanovení § 31a odst. 2 OdpŠk je případem způsobu vypořádání vztahu mezi účastníky vyplývajícím z právního předpisu a v tomto ohledu omezuje účastníky v možnosti se svými nároky volně nakládat (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1684/2010, proti tomuto rozhodnutí směřovaly dvě ústavní stížnosti, první z nich Ústavní soud usnesením ze dne 10. 11. 2011, sp. zn. III. ÚS 3013/2011, odmítl, druhou nálezem ze dne 31. 5. 2012, sp. zn. I. ÚS 3016/11, zamítl). Ostatně nárok na náhradu škody spočívající v náhradě nákladů původního řízení může poškozený uplatnit také jen tehdy, jestliže neměl možnost učinit tak v průběhu řízení na základě procesních předpisů, anebo jestliže mu náhrada nákladů takto již nebyla přiznána (srov. § 31 odst. 2 OdpŠk).

Vzhledem k nutnosti posuzovat přiměřenost odškodnění jako celek komplexně a integrovaně je třeba trvat na tom, aby byl kompenzační prostředek nápravy uplatněn nejprve v dosud probíhajícím trestním řízení, a teprve poté, nebyla-li by újma poškozeného odškodněna vůbec nebo nedostatečně, lze uvažovat o odškodnění cestou žaloby na náhradu škody (újmy). Jelikož se jedná o nárok jediný s více možnými vzájemně provázanými formami zadostiučinění, je třeba dbát na to, aby stejný nárok poškozeného na odškodnění nebyl uplatňován zároveň a tudíž duplicitně v občanském soudním řízení a v řízení trestním.

V souladu s výše uvedenými závěry je třeba vykládat i pátou právní větu Stanoviska inspirovanou rozhodovací praxí ESLP, v níž Nejvyšší soud formuloval závěr, že přiměřené zadostiučinění lze

přiznat i tehdy, jestliže řízení, v němž došlo k nesprávnému úřednímu postupu ve smyslu § 13 odst. 1, věty třetí, a § 22 odst. 1, věty třetí, zákona, nebylo doposud pravomocně skončeno. Nejvyšší soud v této otázce nastínil možný postup, který se uplatní zejména při posuzování délky občanského soudního řízení, správního řízení a řízení podle soudního řádu správního, neboť hmotné ani procesní právo v těchto případech, na rozdíl od práva trestního, neupravuje alternativní způsoby kompenzace. Jelikož ESLP nemá k dispozici alternativní prostředky nápravy vlastní vnitrostátním právním řádům, nezbývá mu, než působit i v dosud neskončených řízeních stejným způsobem, jako v řízeních skončených. Je nepochybné, že stížnost podaná k ESLP naplňuje svůj kompenzační a zároveň preventivně-sankční charakter, neboť je postihován stát jako celek bez ohledu na to, která složka státní moci je za porušení práva chráněného Úmluvou odpovědná. Vnitrostátní soudy by však měly uvažovat o kompenzaci újmy způsobené v dosud neskončených řízeních pouze v případě, že se tento prostředek nápravy jeví pro poškozeného jako odpovídající. Žaloba na náhradu škody (újmy) má působit zejména jako kompenzační prostředek nápravy pro poškozeného, jemuž vznikla nesprávným úředním postupem státu nebo nezákonným rozhodnutím újma (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1313/2010).

V případě dosud neskončeného trestního řízení nemůže soud rozhodující v občanském soudním řízení zpravidla spravedlivě určit vhodnou formu nápravy podle § 31a odst. 2 OdpŠk, tj. buď samotné konstatování porušení práva, nebo finanční kompenzaci v penězích, neboť dosud není postaveno na jisto, zda poškozenému nebude jiná forma kompenzace poskytnuta v samotném trestním řízení. Výjimku mohou představovat případy vyžadující zohlednění okolností subjektivní povahy, např. vysoký věk či vážná nemoc poškozeného, které by snižovaly reálnou možnost jeho kompenzace (viz obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1455/2009), anebo situace extrémně dlouze vedeného trestního řízení s objektivně nedohledným koncem a bez možnosti uplatnění preventivních prostředků nápravy.

Nárok žalobce na odškodnění nepřiměřené délky dosud neskončeného trestního řízení byl proto žalobcem uplatněn v režimu zákona č. 82/1998 Sb. – pro tentokrát – předčasně. V důsledku výše uvedeného by bylo předčasné posuzovat otázku, zda se jedná o délku řízení ještě přiměřenou složitosti případu, chování poškozeného, postupu příslušných orgánů a významu předmětu řízení pro poškozeného či nikoliv. Žalobci však nic nebrání v tom, aby po skončení trestního řízení, a to i dojde-li k němu v důsledku čl. II. amnestie prezidenta republiky z 1. 1. 2013 v rámci tohoto řízení, kdy bude možné určit celkový rozsah a závažnost vzniklé nemajetkové újmy, jakož i komplexně zhodnotit postup orgánů veřejné moci během řízení, jednání poškozeného, a další okolnosti případu (včetně významu toho, že bylo stíhání popř. skončeno z důvodu amnestie), uplatnil v zákonné lhůtě nárok podle zákona č. 82/1998 Sb.

Nejvyšší soud rovněž považuje za nepřípustné, aby obecné soudy posuzovaly a hodnotily postup orgánů činných v trestním řízení v dosud neskončeném trestním řízení, a tím zasahovaly do jeho průběhu. Ani ESLP v těchto případech neposuzuje správnost postupu orgánů veřejné moci během řízení, ale toliko hodnotí, zda orgány činné v trestním řízení přistupovaly k věci s péčí, kterou si vyžadoval význam řízení pro stěžovatele, resp. nezůstaly po nepřiměřeně dlouhou dobu zcela nečinnými. Postup orgánů veřejné moci během řízení je třeba hodnotit zejména podle toho, zda může být kvalifikován jako snaha rozhodnout ve věci v co nejkratším možném čase nebo jako bezdůvodná nečinnost, svévole či neschopnost vedoucí ke zbytečným prodlevám ve vyřizování případu (srov. Stanovisko část IV., bod c/). Délku řízení může prodloužit i postup orgánů veřejné moci spočívající v procesních pochybeních, např. v nepřezkoumatelnosti rozhodnutí, nerespektování závazného právního názoru soudu vyššího stupně či nálezu Ústavního soudu, v prodlevách při předávání spisu mezi jednotlivými institucemi nebo v prodlevách mezi jednotlivými jednáními, jedná se však o procesní pochybení, která jsou zcela zřejmá, a která není třeba hodnotit z pohledu, zda se jednalo o procesní postup v dané situaci vhodný a účelný nebo zda bylo možno učinit některý úkon lépe, neboť

takové hodnocení by naráželo na zásadu víceinstančnosti soudního řízení či nezávislost soudce při rozhodování (srov. Vojtek, P. Odpovědnost za škodu při výkonu veřejné moci. Komentář. 3. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 292). V daném případě byl žalobcem namítaný postup orgánů činných v trestním řízení výsledkem jejich nezávislé činnosti a rozhodnutí v dané procesní fázi přípravného řízení a tento postup nepřísluší občanskoprávnímu soudu hodnotit, obzvláště ne v dosud neskončeném řízení.

Jelikož rozhodnutí odvolacího soudu je z výše uvedených důvodů nesprávné, postupoval Nejvyšší soud podle § 243b odst. 2, části věty za středníkem, o. s. ř. a napadený rozsudek odvolacího soudu a spolu s ním ze stejných důvodů i rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243d odst. 1, věty druhé a třetí, o. s. ř.).